



NIVÅET FOR JURIDISKE DOKTORGRADER

Retningslinjer for de juridiske fakulteter ved Universitetet i Bergen og Universitetet i Oslo, vedtatt av styret for Det juridiske fakultet i Bergen 04.09.07 og dekanus for Det juridiske fakultet i Oslo, Jon T. Johnsen 06.09.07.

1. Bakgrunn

Det nasjonale fakultetsmøtet for juridiske fag vedtok i møte 4. desember 1995 følgende uttalelse:

«Fakultetsmøtet for juridiske fag påpeker at normeringen for den juridiske doktorgrad er på tre år, og at det i bedømmelsen av doktorgradsavhandlingen må tas hensyn til dette. I utgangspunktet bør det være tilstrekkelig med et avhandlingsomfang på 2–300 sider. Det må arbeides for å gi bedre og klarere retningslinjer om dr.gradsnivået til veiledere og bedømmere.»

Som en oppfølging av vedtaket, ble det nedsatt en komité, bestående av professor Kai Krüger, professor Jens Edvin A. Skoghøy og professor Erling Selvig, som 5. april 1997 avga innstilling. Innstillingen tok utgangspunkt i tre hovedbetraktninger:

- (1) De faglige krav må fastsettes slik at de vil kunne oppfylles innenfor den tidsramme som stipendiater vil ha til sin disposisjon for et doktorgradsarbeid, dvs. tilsammen en arbeidsperiode på tre år i full stilling.
- (2) Doktorgrad er det viktigste faglige kvalifikasjonsarbeid for fast ansettelse i stilling ved våre fakulteter, og de faglige krav må fastsettes slik at de minstekrav til faglige kvalifikasjoner for ansettelsen i slike fast lærer- og forskerstilling vil være oppfylt. De nye kvalifikasjonskravene for amanuensisstillinger innebar en vesentlig endring i og med at de faglige krav til doktorgraden også ble en viktig del av ansettelsespolitikken.
- (3) Det vil være en betydelig forskjell mellom kvalifikasjonskravene til ansettelse i førstestilling og til ansettelse i professorstilling, både når det gjelder kravene til arten og kvaliteten av de vitenskapelige arbeider som trenges for å dokumentere kompetanse i de to relasjoner.

Basert på disse utgangspunkter, utformet komiteen nærmere synspunkter på hvilke minstekrav som bør stilles til en juridisk doktorgradsavhandling.

I møte 17. april 1997 sluttet Det nasjonale fakultetsmøte seg i alt vesentlig til synspunktene i innstillingen. Innstillingen har siden dette blitt lagt til grunn for bedømmelsene av doktorgradsarbeider ved fakultetene i Bergen, Oslo og Tromsø.

Den 16. mars 2006 ble spørsmålet drøftet på nytt i Det nasjonale fakultetsmøtet. Det var enighet om at retningslinjene fra 1997 fortsatt er dekkende for de krav som bør stilles til juridiske doktoravhandlinger, men at det kan være behov for presisering og tydeliggjøring av kravene. Det ble vedtatt at forslag til reviderte retningslinjer skal legges frem for Det nasjonale fakultetsmøtet i 2007.

2. Gjeldende regler og retningslinjer om doktorgradsstudier og doktorgradsarbeider

Doktorgradsutdanningen ved Universitetet i Bergen er regulert i Reglement for graden philosophiae doctor (PhD), vedtatt av universitetsstyret 12. juni 2003, som i § 1 angir følgende målsetting for doktorgradsutdanningen:

«Forskerutdanningen skal kvalifisere for forskningsvirksomhet og for annet arbeid i samfunnet hvor det stilles store krav til vitenskapelig innsikt. Utdanningen omfatter et selvstendig forskningsarbeid som skal dokumenteres med en vitenskapelig avhandling av internasjonal standard på høyt faglig nivå.»

I § 6.1 angis hvilke krav som stilles til doktoravhandlingen:

«Avhandlingen skal være et selvstendig vitenskapelig arbeid av internasjonal standard og på et høyt faglig nivå når det gjelder problemformuleringer, begrepsmessig presisering, metodisk, teoretisk og empirisk grunnlag, dokumentasjon og framstillingsform. Avhandlingen skal kunne bidra til å utvikle ny faglig kunnskap og ligge på et faglig nivå som tilsier at den vil kunne publiseres som en del av fagets vitenskapelige litteratur.»

Doktorgradsutdanningen ved Universitetet i Oslo reguleres av forskrift vedtatt av universitetsstyret 21. juni 2007, som har følgende formålsbestemmelse:

«Doktorgradsutdanningen ved Universitetet i Oslo skal utdanne selvstendige forskere på høyt internasjonalt nivå, i samsvar med anerkjente vitenskapelige og etiske prinsipper.

Utdanningen skal kvalifisere for forskningsvirksomhet og annet arbeid der det stilles høye krav til vitenskapelig innsikt og analytisk tenkning.»

Kravene til doktoravhandlingen fremgår av § 10.1:

«Avhandlingen skal være et selvstendig, vitenskapelig arbeid som oppfyller internasjonale standarder med hensyn til faglig nivå, metode og etiske krav.

Avhandlingen skal bidra til å utvikle ny faglig kunnskap og ligge på et faglig nivå som tilsier at den vil kunne publiseres som en del av fagets vitenskapelige litteratur. ...»

Doktorgradsstudiet omfatter, i tillegg til avhandlingsarbeidet, en opplæringsdel på minst 30 studiepoeng, som skal gi innsikt i bl.a. vitenskapsteori og etikk. Opplæringsdelen skal være gjennomført og godkjent før doktorgradsstudenten leverer avhandlingen.

Innholdet i doktorgradsopplæringen er fastsatt i fakultetenes doktorgradsprogrammer. Opplæringsdelen av Ph.D.-studiet omfatter seminarer, skriftlige arbeider, studiereiser etc., og utgjør til sammen minst ett semesters fulltids studium. Opplæringsdelen er obligatorisk for alle kandidater knyttet til programmet.

Supplerende retningslinjer for bedømmelse av norske doktorgrader er vedtatt av Det norske universitetsråd 9. desember 1996. Her fremgår bl.a. at doktorander skal dokumentere

”minstekrav til forskerkompetanse – uttrykt gjennom krav til problemformulering, presisjon og logiske stringens, originalitet, beherskelse av aktuelle analysemetoder og refleksjon over deres muligheter og begrensninger, samt oversikt over, forståelse av og et reflektert forhold til annen forskning på området.

I bedømmelsen av avhandlingen legges det spesiell vekt på om avhandlingen er et selvstendig og helhetlig vitenskapelig arbeid på høyt faglig nivå når det gjelder problemformuleringer, metodisk, teoretisk og empirisk grunnlag, dokumentasjon, behandling av litteratur og fremstillingsform. Det er spesielt viktig at det blir vurdert om materialet og metodene er tjenlige for de spørsmål som reises i avhandlingen, og om argumentene og konklusjonene som fremføres, er holdbare.

Avhandlingen skal bidra til ny faglig kunnskap og ligge på et nivå som tilsier at det vil kunne publiseres som en del av fagets vitenskapelige litteratur.”

3. Nivået for doktorgradsavhandlingen – utgangspunkter

Den omlegging av doktorgradsstudiet som har funnet sted i forbindelse med overgangen fra dr. juris til Ph.D., innebærer ikke i seg selv at det stilles andre krav til doktorgradsavhandlingen enn tidligere. De retningslinjer som ble vedtatt av Det nasjonale fakultetsmøtet i 1997, har vært ansett som retningsgivende også for bedømmelse av Ph.D.-avhandlinger. Nærværende retningslinjer – som erstatter retningslinjene fra 1997 – tar ikke sikte på å *endre* kravene som stilles til en Ph.D.-avhandling, men på å gi utdypende og presiserende retningslinjer for bedømmelsen.

Retningslinjene tar sikte på avhandlinger som er basert på juridisk metode, samt blandingsavhandlinger med betydelig innslag av juridisk metode og mindre innslag av andre fags metoder, f.eks. samfunnsvitenskapelig, økonomisk, historiefaglig eller filosofisk metode. Et innslag av andre fags metoder kan virke berikende for juridiske Ph.D.-avhandlinger, og vil ofte måtte bedømmes som et positivt element selv om metodebruken ikke ligger på et like høyt nivå som man vil forvente i en avhandling som hovedsakelig baserer seg på vedkommende fags metode. Det er imidlertid viktig at doktorgradskandidaten viser respekt for de utfordringer som ligger i å integrere andre fags metoder, og erkjenner de begrensninger det innebærer dersom han eller hun ikke behersker disse metodene på et avansert nivå. Det bør fremgå av avhandlingen om andre fags metoder er benyttet utelukkende for å kaste lys over juridiske problemstillinger, eller om ambisjonen har vært å yte et selvstendig bidrag til fagets utvikling på andre områder.

En Ph.D.-avhandling må bedømmes som et resultat av arbeid utført innenfor bestemt fastsatte tidsrammer. Normert tid for avhandlingsarbeidet er 3 år. Herav har opplæringsdelen et omfang tilsvarende ett semesters fulltidsarbeid. En doktorgradsstudent har således 2 ½ år effektiv tid til rådighet for selve skrivearbeidet. Stipendiatperioden forlenges normalt ikke.

Det må ved bedømmelsen av juridiske doktorgradsarbeider tas hensyn til den betydning den tiltagende internasjonalisering av retten har for mange prosjekter. Internasjonaliseringen har medført at rettskildematerialet på mange felter er blitt langt mer komplekst og omfattende, og at doktorgradsstudentene oftere og i større grad enn før må sette seg inn i andre rettsystemer og fremmede metodiske tilnærminger. Dette vil være arbeids- og tidkrevende. For slike prosjekter kan man ikke stille de samme krav til fullstendighet som man tradisjonelt har gjort for nasjonale, rettsdogmatiske prosjekter. Det bør fremgå av avhandlingen hvorledes undersøkelsene av rettsstoffet er lagt opp og avgrenset, og de valg som er gjort bør i nødvendig utstrekning begrunnes. Det bør også fremgå hvorledes det fremmede rettsstoff er benyttet, f.eks. om det er benyttet som eksempelmateriale, som rettskildefaktorer eller som grunnlag for en komparativ analyse.

Selv om inndragelsen av fremmed rettsstoff oftest vil virke berikende, kan det ikke generelt oppstilles som et krav at doktorgradsstudentene trekker inn og gjør bruk av slikt stoff. Forutsetningen for at anleggelsen av et rent nasjonal perspektiv skal godtas, må imidlertid være at emnet kan behandles på en fruktbar måte uten inndragning av internasjonale perspektiver. Det må dessuten normalt kreves at en doktorand som begrenser sitt perspektiv til nasjonal, norsk rett, begrunner sitt valg, og dermed viser at valget er resultat av bevisst overveielse.

Også rettspolitiske innslag vil i mange tilfelle virke berikende for en avhandling, men det kan ikke generelt kreves at en doktorgradsavhandling inneholder rettspolitiske drøftelser. Der en avhandling inneholder rettspolitiske drøftelser, bør det fremgå hvilket empirisk og/eller normativt grunnlag drøftelsene er bygd på, og hvorledes de rettspolitiske synspunkter er forankret i eller utledet fra det empiriske og/eller normative materialet. Det bør også fremgå tydelig når fremstillingen beveger seg fra et rettsdogmatisk til et rettspolitisk nivå.

Ved bedømmelseskomiteens utforming av den skriftlige innstilling, bør det tas i betraktning at denne vil være et allment tilgjengelig dokument, og at den bl.a. vil bli oppfattet som uttrykk for hvilke forventninger som normalt stilles til doktorgradsarbeider. Det er derfor viktig at innstillingene ikke gir uttrykk for forventninger som er urealistiske i lys av de tidsrammer som har stått til disposisjon for avhandlingsarbeidet.

4. Omfang og format

Det er viktig at doktorgradsavhandlinger holdes innenfor rimelige omfangsmessige rammer, ikke først og fremst av hensyn til doktorgradsstudentene, men av hensyn til leserne, og av hensyn til kvaliteten på arbeidene. Omkring 200–400 sider vil normalt være et hensiktsmessig omfang. Det er ikke grunnlag for å stille noe generelt minimumskrav til omfang.

Avhandlingen kan skrives på norsk, svensk, dansk eller engelsk, eventuelt på et annet språk som godkjennes av fakultetet i det enkelte tilfellet. Valget mellom skandinavisk og engelsk bør treffes i samråd med veileder, bl.a. i lys av emnets karakter og av hvor man må forvente at det mest kvalifiserte publikum finnes.

Avhandlingen kan ha form av monografi eller baseres på et antall artikler (artikkelbasert avhandling). Enkelte emner vil tjene på å bli behandlet med den grundighet og sammenheng i fremstillingen som bare en monografi gir anledning til, men monografiformen gir begrensede muligheter for tilbakemeldinger fra fagmiljøet underveis i arbeidet. I en avhandling som er basert på artikler som publiseres i velrenommerede tidsskrifter, vil doktorgradsstudenten dra fordel av uavhengige fagfellevurderinger og redaksjonell kontroll. Artikkelformatet vil også fremtvinge arbeid i etapper, hvilket kan virke positivt for fremdriften i arbeidet. Kravene til kvalitet er de samme for artikkelbaserte avhandlinger som for monografier.

5. Kvalitetskrav

Doktorgraden er den høyeste akademiske grad, og utgjør et av de viktigste grunnlag for tilsetning i høyere vitenskapelige stillinger. Det må derfor stilles høye krav til en doktorgradsavhandling, både når det gjelder omfanget av de undersøkelser som har vært utført, og med hensyn til metodebeherskelse, analytisk nivå og fremstillingsevne.

Doktoravhandlingen skal være doktorandens «svennestykke». Det skal vise at doktoranden har evne til rettsvitenskapelig forskning på det nivå som kreves i en universitetsstilling. Det kan ikke forventes at stipendiatene under doktorgradsutdannelsen frembringer den bredde og dybde i rettsvitenskapelig produksjon som kreves for professorkompetanse. For mange av dem som vil gå videre på en akademisk karrierevei, vil mye av grunnlaget for professorkompetanse måtte fremstilles etter at doktorgraden er ervervet, som postdoktorstipendiat eller som fast ansatt.

De følgende retningslinjer skal leses med det forbehold at ikke alle elementer av kvalitet i et doktorgradsarbeid lar seg formulere som retningslinjer. Eksempelvis gjelder dette kvaliteter knyttet til teoriutvikling, innovasjon og bruk av rettsfilosofiske perspektiver. Retningslinjene skal derfor ikke oppfattes som en uttømmende beskrivelse av akademiske kvaliteter.

Doktorgradsforskriftene oppstiller tre hovedkrav til en avhandling, som skal behandles i avsnittene 0 til 0. I tillegg skal det gis noen mer generelle retningslinjer for vurdering av emnevalg (avsnitt 0), innhold og fremstilling (avsnitt 0).

5.1 Emnet

Emnet skal være egnet for formålet. Det skal være håndterbart innenfor den tidsramme som står til disposisjon, og det må kunne underkastes en fruktbar behandling ved hjelp av den metode eller de metoder som doktoranden benytter. Det kreves ikke at emnet i seg selv har en nyhetsverdi. Også et tidligere behandlet emne må aksepteres dersom forfatteren behandler det på en selvstendig måte og bidrar med ny kunnskap, jf. nedenfor under 0.

5.2 Selvstendighet

Etter doktorgradsforskriftene skal en doktoravhandling være et *selvstendig* arbeid, som bidrar til å utvikle *ny faglig kunnskap*. Kravene om selvstendighet og nyhetsverdi er beslektet og glir over i hverandre. Et arbeid som viser selvstendighet i problemformuleringer og analyser vil være med på å utvikle ny faglig kunnskap. Dette betyr at avhandlingen skal være reflekterende, inneholde vurderinger og være preget av en selvstendig utnyttelse av de muligheter som rettsvitenskapelig metode og tradisjon gir, innenfor det valgte emne. Kravet om nyhetsverdi innebærer ikke at forfatteren må ha flyttet fagets grenser. Det er tilstrekkelig at de eksisterende grenser er utfyllt med ny kunnskap. Motsetningsvis kan en avhandling som utelukkende består i en sammenstilling og beskrivelse av allerede kjent materiale, ikke aksepteres som tilstrekkelig.

5.3 Metode

En avhandling skal videre oppfylle *internasjonalt aksepterte vitenskapelige standarder*. Dette innebærer et grunnleggende krav om at doktorgradsstudenten demonstrerer innsikt i, og behersker anvendelsen av, den eller de *metoder* som er akseptert innenfor relevante fagmiljøer. Det innebærer også at doktorgradsarbeidet må tilfredsstillende grunnleggende krav til vitenskapelighet og forskningsetikk, og at kildegrunlaget og metoden(e) må være fremstilt på en slik måte at analysene og resultatene blir *etterprøvbare*.

Kravet om at metoden(e) må være vitenskapelig akseptert(e) innebærer ikke at en avhandling uten videre skal underkjennes dersom doktoranden har benyttet metoder som er uvanlige eller kontroversielle. Men dersom dette er tilfellet, må det kreves at doktoranden begrunner valget, gjør det klart hva som skiller hans eller hennes metode fra dem som vanligvis benyttes i fagmiljøene, og at metoden fremstår som vitenskapelig forsvarlig og egnet for behandling av avhandlingens tema.

Betydningen av kravet om at de vitenskapelige standarder skal være *internasjonalt* aksepterte, avhenger av avhandlingens tema og problemstillinger. Det innebærer ikke at en avhandling må baseres på internasjonale rettskilder eller internasjonal juridisk metode. Hvis temaet er norsk eller nordisk rett, må doktorgradsstudenten beherske de metoder som er akseptert i Norge eller Norden. Hvis temaet er internasjonalt eller komparativt, vil man normalt måtte beherske metoder som er akseptert av et videre fagfellesskap. De allmenne krav til vitenskapelighet er i hovedsak internasjonale.

5.4 Publiserbart resultat

Avhandlingen skal etter doktorgradsforskriftene også være *publisierbar* som en del av fagets litteratur. Dette innebærer at avhandlingen må bidra med synspunkter eller resultater som er

av interesse for fagmiljøene, at fremstillingen må være klar og tilgjengelig, og at den må tilfredsstillende de formelle minstekrav som stilles av renommerte forlag og tidsskriftredaksjoner.

5.5 Innhold og fremstilling

Et grunnleggende krav til en avhandling er at den inneholder en tydelig problemformulering, slik at det fremgår klart for leseren hva som er avhandlingens emne og hvilke problemstillinger dette reiser. Problemformuleringen setter rammen for de etterfølgende analyser, og en presist utformet problemformulering er derfor som regel nødvendig som en fast og strukturert ramme for fremstillingen. Normalt vil det også være behov for en begrunnelse av den avgrensning som er valgt. Avgrensningen skal gjøre det mulig å behandle emnet med grundighet, men ikke være så snever at den utelukker forfatteren fra å trekke inn interessante problemstillinger og kildemateriale. Generelt gjelder at avgrensningen skal være uttrykk for et kvalifisert og reflektert valg.

Det må kreves en bevisst, konsekvent og klar anvendelse av fagets begreper. Det må bedømmes som en vesentlig kvalitet ved en avhandling, om den bidrar til økt begrepsavklaring, og eventuelt begrepsutvikling. Dette må ikke forveksles med utvikling av nye betegnelser på gamle begreper.

Avhandlingen vil kunne få et løft om doktorgradsstudenten lykkes i å påvise sammenhenger mellom sitt tema og beslektede problemstillinger på andre rettsområder eller forbindelseslinjer til mer generelle rettsspørsmål. I den grad analysene har en overføringsverdi eller gir grunnlag for generaliseringer, vil det telle positivt om dette kommer frem.

En doktorgradsavhandling skal normalt være et «spesialarbeid», og det innebærer at doktoranden må dokumentere sikker og god kjennskap til det rettsområdet som behandles. Dette gjelder ikke bare regler, praksis og andre rettskilder, men også tidligere rettslitteratur. Man må normalt forvente at doktoranden viser hvilken behandling emnet tidligere har vært underkastet i rettslitteraturen, og klargjør hvorledes hans eller hennes fremstilling bygger på og skiller seg fra disse tidligere arbeider.

Hvor omfattende undersøkelser som må kreves, avhenger av emnets karakter. Generelt må det kreves at undersøkelsene har et omfang som står i et rimelig forhold til den tiden som har stått til disposisjon, at de valg som er gjort bærer preg av å være reflektert overveielse, og at valgene ikke er klart uskjønnsomme. Normalt må man forvente at doktoranden er kjent med, og gjør bruk av, de synspunkter og rettskilder som i særlig grad har vært gjenstand for diskusjon på området, eller på tilgrensende områder. Gjennom et slikt krav sikrer man også at avhandlingen nyttiggjør seg og viderefører den kunnskap som allerede er utviklet innenfor fagmiljøet.

De synspunkter som ikke er forfatterens egne, og som ikke har karakter av alminnelig akseptert tankegodt, må underbygges med presise referanser til de kilder som det bygges på, i tråd med fagets tradisjon. Det må kreves at doktoranden i tilstrekkelig grad skiller mellom «lånte» og egenutviklede synspunkter. Sitater skal markeres tydelig. Det må også kreves at det fremgår med rimelig tydelighet når doktoranden pretenderer å uttale seg om gjeldende rett, og når han eller hun mener å gi uttrykk for eget syn på hvorledes retten kan eller bør være.

Doktoranden må være i stand til å fremlegge resultatene av sine undersøkelser og analyser på en *strukturert og oversiktlig* måte. Det bør være mulig for leseren å følge «den røde tråd» gjennom avhandlingen, fra den innledende problemformulering og presentasjon av emnet, gjennom de utførte redegjørelser og analyser, frem til den avsluttende oppsummering av resultatene. Dette innebærer ikke at avhandlingen nødvendigvis må ta utgangspunkt i bare én problemstilling eller én tese som forfølges gjennom hele fremstillingen, men de spørsmål som tas opp til behandling bør ha sammenheng med den innledende angivelse av tema og problemformulering, og fremstillingen skal være bygd opp på en klar, logisk og oversiktlig måte.

6. Avhandlinger som innleveres for bedømmelse til graden dr. philos

Avhandlinger som innleveres for bedømmelse til graden dr. philos er ikke underlagt de samme tidsrammer som en Ph.D.-avhandling, og det forutsettes ikke at kandidatene har gjennomgått obligatorisk opplæring. Kravene til dr. philos-avhandlinger er omtalt i Det norske universitetsråds retningslinjer 9. desember 1996:

”En norsk doktorgrad er en sertifisering av forskerkompetanse på et bestemt nivå. Dette kompetansenivået forutsettes å være det samme for gradene *med* tidsnormering og krav om organisert forskerutdanning som for grader *uten* tidsnormering og krav om organisert forskerutdanning (dr.philos.-graden og tilsvarende grader). Prinsippet om likeverdighet refererer til faglig *nivå* og *kvalitet*, ikke alene til avhandlingens *omfang*. I den organiserte forskerutdanningen kan kompetanse være dokumentert også gjennom prøver og deltagelse i ulike typer tiltak knyttet til opplæringsdelen. Fraværet av krav til opplæring ved dr.philos.-graden/tilsvarende grader bør forventes kompensert ved at selve avhandlingsarbeidet her er noe mer omfattende enn det en ville kreve for de organiserte forskerutdanningsprogrammene (f. eks. egeninnsatsen med hensyn til datainnsamling). Uansett grad skal doktoranden tilfredsstillende de samme *minstekrav til forskerkompetanse ...*”